

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.057 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Крушинського С.А. на дисертацію
Михайлова Павла Сергійовича на тему
**«Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення
безпеки учасників кримінального провадження»**, подану на здобуття
освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Наша держава, яка позиціонує себе як правову, закріпила у ст. 3 Конституції України базове положення про те, що людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, і зобов'язалась забезпечувати ці основоположні права. Чинний кримінальний процесуальний закон, визначаючи основні завдання кримінального провадження, також спрямований на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень.

Непоодинокими у практиці кримінального судочинства є випадки, коли окремим учасникам кримінального провадження (потерпілому, свідку, викривачу та ін.) загрожує небезпека для життя, здоров'я у зв'язку із їх участю у процесі і потенційною здатністю надати важливі докази. У зв'язку з цим виникає нагальна необхідність застосовувати щодо них заходи безпеки. Своєю чергою, застосування таких заходів створює певні перепони, обмеження для здійснення процесу доказування, що й зумовлює актуальність обраної для дослідження теми дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант чітко окреслив наукову проблему, яка підлягає дослідженню і вирішенню, правильно визначив об'єкт та предмет дослідження. Структура дисертаційного дослідження характеризується чіткою і послідовною побудовою, є збалансованою та забезпечує поступовість наукового дослідження. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Запропонована структура дисертації дала можливість автору розкрити сутність категорії безпеки у контексті застосування заходів безпеки у кримінальному провадженні, дослідити міжнародні стандарти та зарубіжний досвід їх застосування, проаналізувати загальні положення застосування заходів забезпечення безпеки під час досудового розслідування і судового провадження, а також особливості

проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій з урахуванням застосування до окремих учасників таких заходів, визначити особливості дослідження доказів із застосуванням заходів безпеки тощо.

Метою дослідження автор визначив отримання науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових висновків та положень щодо сутності заходів безпеки та специфіки доказування у зв'язку з їх застосуванням, а також розробку пропозицій, спрямованих на удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства, та рекомендацій щодо покращення практики його застосування. Для досягнення поставленої мети визначено сім завдань, які в цілому кореспондують з планом роботи та положеннями, викладеними у висновках.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертантом правильно використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання у їх поєднанні. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що здобувач використав достатню кількість актів законодавства, судової практики та наукової літератури з аналізованих питань, вивчив зарубіжний досвід (США, Німеччини, Франції, Італії, Іспанії, Нідерландів, Словаччини, Бельгії, Угорщини, Австрії, Литви, Латвії, Естонії, Косово).

Висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує з урахуванням судової практики на основі вивчення окремих судових рішень у кримінальних провадженнях, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Михайловим П.С. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, опрацюванню значної кількості нормативних актів як України, так і зарубіжних держав, судової практики, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях.

Є підстави стверджувати, що рецензована дисертація є одним із перших у вітчизняній кримінальній процесуальній науці спеціальних комплексних досліджень особливостей доказування із застосуванням заходів безпеки у кримінальному провадженні.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, дисертант визначив, що існує необхідність істотної зміни порядку ухвалення рішення щодо застосування заходів безпеки, а саме пропонується, щоб рішення про забезпечення безпеки учасника кримінального провадження приймалося один раз і в подальшій процесуальній діяльності мова

може йти лише про їх зміну, доповнення чи скасування у спеціально визначеній законом процедурі.

Дисертант зробив успішну спробу вирішення проблем використання у доказуванні показань осіб, персональні дані яких змінені (втаємничені), що часто викликає значні труднощі в частині перевірки таких показань, оскільки стає проблемним встановити стосунки між свідком і обвинуваченим, інформація про репутацію такого свідка залишається недоступною сторонам провадження і потерпілому, що у свою чергу може породжувати не лише сумніви в окремих учасників процесу, але й у підсумку бути приводом для порушення питання про справедливість такого судового розгляду.

Автором зроблено висновок, що зважаючи на важливість для сучасної теорії судових доказів положення, що жоден доказ не має наперед визначеної законної сили для суду, наявні певні труднощі стосовно урахування практики ЄСПЛ в частині його позицій про «особливу обережність» із використанням у доказуванні показань анонімних свідків. З одного боку, практика ЄСПЛ однозначно має враховуватися при розгляді та вирішенні кримінальних проваджень, з іншого – має місце певна колізія між правовими позиціями ЄСПЛ та національним законодавством, усунення якої видається доволі проблемним, адже законодавче закріплення правил, аналогічних тим, що сформульовані ЄСПЛ, означатиме своєрідний відступ від основоположних засад вільної оцінки доказів. Можливим рішенням такої проблеми, є закріплення правила про обов'язкове мотивування судом вирішення питання про використання чи відмову у використанні зазначених показань та оцінку доводів сторін щодо таких показань у судовому рішенні.

Звичайно, робота містить і низку інших положень, що мають ознаки наукової новизни. Крім того, в дисертації запропоновано низку положень, які можуть бути використані для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Основні результати дисертації Михайлова П.С. достатньо повно відображені у 4 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 5 тезах доповідей на конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

У роботі наявні окремі недоліки технічного характеру, зокрема, в електронному примірнику дисертації (с. 136) мабуть з технічних причин належним чином не відобразились посилання на використані джерела, однак у паперовому примірнику наявні коректні посилання.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

У дисертації звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації рецензентом не виявлено.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає можливості висловлення окремих зауважень, виявлення окремих спірних та таких, що потребують додаткової аргументації, положень і висновків, внесення певних побажань рекомендаційного характеру.

1. Формулювання теми дисертаційного дослідження дозволяло розглядати проблеми доказування під час застосування заходів безпеки у кримінальному провадженні у двох аспектах: 1) як ускладнення, які виникають у процесі доказування у зв'язку із застосуванням до окремих учасників заходів безпеки; 2) як особливості доказування під час прийняття рішення про застосування до окремих учасників заходів безпеки (спеціальний предмет доказування – сукупність обставин, які для цього необхідно встановити, межі доказування, повноваження відповідних органів в процесі доказування, обґрунтування рішення тощо). Здобувач спрямував свої зусилля саме на перший аспект цієї проблеми, а другий, на жаль, оминув достатньою увагою.

2. Автор в цілому вірно зазначає, що для забезпечення більшого рівня конфіденційності даних про потерпілого, заявника, викривача, життя чи здоров'ю яких загрожує небезпека, слід змінити порядок реєстрації відповідних заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а саме запровадити порядок їх реєстрації аналогічно як у випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення органом досудового розслідування. У зв'язку з цим постає питання про гарантії законності та засоби, які мають знівелювати ризики завідомо неправдивих повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень.

3. Автор пропонує в рамках здійснення заходів забезпечення безпеки наділити дізнавача, слідчого, прокурора, суд повноваженнями втручатися у створення та роботу різноманітних баз даних, в тому числі й таких, якими володіють приватні особи, та виносити обов'язкову до виконання постанову (ухвалу) щодо обмеження доступу сторонніх осіб до наявних в них персональних даних охоронюваних учасників кримінального провадження. Видається, що це може створити додаткові ризики надмірного обмеження права громадян на приватність та призвести до чергових публічних звинувачень на адресу органів досудового розслідування і прокуратури щодо втручання в роботу суб'єктів господарювання.

4. Підрозділ 3.2 дисертації присвячений вивченню проблем дослідження доказів із застосуванням заходів забезпечення безпеки. Водночас, дисертант не виклав власного бачення місця дослідження доказів у загальній структурі

кримінального процесуального доказування, що видається важливим з огляду на дискусійність цього питання у кримінально-процесуальній доктрині, а також підхід законодавця у ч. 2 ст. 91 КПК України.

5. Варто було провести соціологічне дослідження думки практичних працівників і науковців щодо проблемних питань за темою дисертації та узагальнити його результати, які могли б бути використані для обґрунтування окремих положень, висновків та пропозицій, які містяться у роботі.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені рецензентом зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Михайлова Павла Сергійовича на тему «Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини і практики кримінального судочинства.

2. Зміст дисертації Михайлова П.С. відповідає заявленій спеціальності 081 Право.

3. Дисертація Михайлова П.С. виконана і оформлена у відповідності до вимог, передбачених постановою «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

4. Здобувач Михайлов Павло Сергійович заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент
завідувач кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, професор

Сергій КРУШИНСЬКИЙ